

Polski Instytut Spraw Międzynarodowych
Biuro Analiz

BIULETYN

nr 76 (180) • 24 listopada 2003 r. • © PIISM

nr egz. PIISM 9.20

Redakcja: Krzysztof Bałon, Sławomir Dębski (redaktor naczelny), Dorota Dołęgowska (redaktor techniczny), Adam Eberhardt, Maciej Krzysztofowicz, Urszula Kurczewska, Wiesława Lach (sekretarz Redakcji)

Partnerstwo Śródziemnomorskie

Agata Kołakowska

W dniach 2 i 3 grudnia 2003 r. odbędzie się w Neapolu VI Konferencja Śródziemnomorska ministrów spraw zagranicznych. Państwa basenu Morza Śródziemnego stanowią obszar o strategicznym znaczeniu dla Unii Europejskiej, zarówno ze względu na położenie geograficzne, utrwalone powiązania gospodarcze i kulturowe z niektórymi państwami członkowskimi UE, jak i problemy wymagające wspólnego rozwiązania (np. zorganizowana przestępczość czy terroryzm).

Zacieśnianie współpracy doprowadziło w listopadzie 1995 r. do podpisania przez UE oraz Maroko, Algierię, Tunezję, Egipt, Jordanię, Syrię, Liban, Izrael, Turcję, Cypr i Malte, a także Autonomię Palestyńską tzw. *Deklaracji barcelońskiej*. Cele Partnerstwa Śródziemnomorskiego (*Euro-Mediterranean Partnership*), zgodnie z postanowieniami deklaracji oraz wspólnej strategii przyjętej przez Radę Europejską w Feirze w czerwcu 2000 r., obejmują: utworzenie obszaru pokoju i stabilizacji, opartego w szczególności na zasadach poszanowania praw człowieka i demokracji; doprowadzenie do powstania w 2010 r. strefy wolnego handlu obejmującej państwa-sygnatariuszy; pogłębienie wzajemnego zrozumienia między mieszkańcami regionu oraz rozwój społeczeństwa obywatelskiego w państwach stowarzyszonych. Instytucjonalne podstawy współpracy wyznaczane są przez umowy bilateralne: stowarzyszeniowe – także tzw. umowy stowarzyszeniowe pierwszej generacji – oraz o współpracy (*Euro-Mediterranean Association Agreements, first generation Association Agreements, Cooperation Agreements*) a także porozumienia o wolnym handlu zawierane przez państwa basenu Morza Śródziemnego między sobą. Dodatkowo, sformalizowane są stosunki wielostronne: regularnie odbywają się spotkania ministrów spraw zagranicznych, konferencje sektorowe oraz tworzone są programy współpracy regionalnej. Instrumenty finansowe wspierające partnerstwo to program MEDA¹ (obecnie MEDA II) oraz tzw. *Mediterranean Facility* Europejskiego Banku Inwestycyjnego.

Realizacja postanowień deklaracji oraz dotychczasowy przebieg tzw. procesu barcelońskiego świadczą, iż współpraca Unii Europejskiej z państwami partnerskimi z basenu Morza Śródziemnego jak dotąd nie spełnia związanych z nią oczekiwań.

---

¹ MEDA – fr. *mesures d'accompagnement*.

Instytucjonalizacja partnerstwa. Proces zawierania i ratyfikacji dwustronnych umów stowarzyszeniowych UE z państwami basenu Morza Śródziemnego trwa od lat sześćdziesiątych ubiegłego wieku. Najwcześniej zostały zawarte umowy stowarzyszeniowe pierwszej generacji – z Malcią, Cyprzem i Turcją. Kolejne umowy zawierane były już w latach dziewięćdziesiątych, przy czym proces ten nie jest jeszcze zakończony. Do chwili obecnej weszły w życie postanowienia porozumień zawartych z Tunezją, Marokiem, Izraelem oraz Autonomią Palestyńską (umowa przejściowa). Trwa proces ratyfikacji umów z Egiptem, Algierią, Libanem i Jordanią. Wciąż prowadzone są negocjacje z Syrią, a do najbardziej skomplikowanych kwestii należy zakres reform gospodarczych niezbędnych nie tylko do pełnego uczestnictwa państwa w partnerstwie, ale i osiągania korzyści gospodarczych z przyszłej strefy wolnego handlu. Od 1999 r. w procesie barcelońskim, jako obserwator, uczestniczy Libia.

Powolny proces nie tylko zawierania, ale i ratyfikacji umów (trwający zazwyczaj około trzech lat), negatywnie wpływa na tempo pogłębiania związków zarówno o charakterze politycznym, jak i gospodarczym między sygnatariuszami *Deklaracji barcelońskiej*. Przykładowo, uwzględniając czas trwania procedury ratyfikacji umów oraz przewidziane tempo liberalizacji wymiany handlowej, realny termin utworzenia strefy wolnego handlu obejmującej wszystkie państwa uczestniczące w procesie barcelońskim to rok 2015 (zakładając, że negocjacje z Syrią zostaną w niedługim czasie zakończone).

Realizacja celów partnerstwa. Analizując osiągnięte do tej pory rezultaty współpracy śródziemnomorskiej należy zauważyć, że cele przyjęte w *Deklaracji barcelońskiej* nie zostały w pełni osiągnięte. Świadczą o tym stale powtarzające się wezwania do wzmocnienia lub pobudzenia współpracy. Podczas V Konferencji Śródziemnomorskiej ministrów spraw zagranicznych w Walencji (23 kwietnia 2002 r.) przyjęto plan działania, w którym wskazano na najważniejsze dziedziny współpracy oraz problemy dotąd nierozwiązane. Ocena wykonania zobowiązań zostanie przeprowadzona właśnie w Neapolu, podczas zbliżającej się VI Konferencji. Planowany zakres tematyczny spotkania pozwala na poczynienie dwóch spostrzeżeń. Po pierwsze, zagadnienia, które będą omawiane w Neapolu zajmują wysokie miejsce na liście głównych celów prezydencji włoskiej, co wynika z faktu, iż Włochy są jednym z promotorów współpracy śródziemnomorskiej. Do kwestii wiodących należy odnowienie stosunków, pogłębienie i rozszerzenie zakresu integracji gospodarczej, oraz rozwój współpracy naukowej i kulturalnej. Po drugie, dynamiczny charakter partnerstwa wymaga wdrożenia nowych form współpracy, m.in. poprzez utworzenie Zgromadzenia Parlamentarnego państw stowarzyszonych i Unii Europejskiej, utworzenie nowych instrumentów finansowych oraz powołanie Śródziemnomorskiej Fundacji na Rzecz Dialogu Międzykulturowego.

Zgodnie z planem z Walencji, utworzenie obszaru pokoju i stabilizacji, kwestia o znaczeniu strategicznym dla Unii Europejskiej, zakłada m.in. intensyfikację międzynarodowego dialogu na temat bezpieczeństwa i wzmocnienie instytucji demokratycznych w państwach stowarzyszonych. Podkreślone zostało znaczenie trwających prac nad projektem *Porozumienia dla Pokoju i Stabilizacji (Draft Charter for Peace and Stability)*, które ma się przyczynić do budowy wzajemnego zaufania. Projekt porozumienia jest opracowywany już od kilku lat, ale wciąż nie udaje się osiągnąć konsensusu w jego sprawie. Osobny rozdział planu dotyczy terroryzmu i ma charakter operacyjny; przewiduje np. rozwijanie sieci punktów kontaktowych ds. zwalczania terroryzmu. Utworzenie obszaru pokoju i stabilizacji w regionie pozostaje odległe, co może z jednej strony wskazywać na małą skuteczność dotychczasowej polityki UE w regionie, a z drugiej – na niewystarczające zaangażowanie UE w działania na rzecz rozwiązania konfliktu między Izraelem i Autonomią Palestyńską.

Analiza konkluzji ze spotkania ministrów spraw zagranicznych (tzw. *Mid-term meeting*), które miało miejsce pod koniec maja 2003 r. na Krecie, oraz głównych celów prezydencji włoskiej, pozwala stwierdzić, iż w opinii państw członkowskich UE zbudowanie obszaru pokoju i stabilizacji polegać ma przede wszystkim na wzmocnieniu dialogu międzykulturowego oraz wykorzystaniu nowych mechanizmów – m.in. w ramach koncepcji *Wider Europe*², przy jednoczesnym pogłębianiu integracji gospodarczej.

Współpraca gospodarcza i finansowa, zgodnie z planem z Walencji, przyniesie uczestnikom procesu barcelońskiego stosunkowo niewielkie korzyści, zwłaszcza jeżeli jej zakres obejmował będzie wyłącznie stopniowe znoszenie barier taryfowych i ograniczeń ilościowych. Jednakże zniesienie barier pozataryfowych (np. o charakterze instytucjonalnym lub technicznym) wymagać będzie podjęcia przez rządy państw stowarzyszonych działań trudnych, wrażliwych społecznie i kosztownych. W świetle dotychczasowych postępów nie wydaje się, by państwa basenu Morza Śródziemnego były gotowe do zrealizowania tak ambitnego projektu, czego przykładem mogą być przedłużające się negocjacje z Syrią.

Perspektywy na przyszłość. Rozwój współpracy śródziemnomorskiej, zarówno gospodarczej, jak i politycznej może zostać przyspieszony, jeżeli wykorzystane zostaną możliwości jej pogłębiania i zintensyfikowania reform w państwach stowarzyszonych, poprzez:

- rozwój współpracy Południe – Południe, czyli państw stowarzyszonych między sobą, czego pierwszym sygnałem jest porozumienie z Agadiru, podpisane 11 stycznia 2003 r. przez Maroko, Tunezję, Jordanię i Egipt, na mocy którego państwa te połączy strefa wolnego handlu, począwszy od 2006 r. Pogłębienie współpracy regionalnej może przyspieszyć proces reform niezbędnych do pełnego wykorzystania możliwości współpracy z Unią Europejską;
- efektywne wykorzystanie środków finansowych zarówno z programu MEDA, jak i z pożyczek Europejskiego Banku Inwestycyjnego. Jakkolwiek poziom wykorzystania funduszy europejskich systematycznie rośnie, to jednak w dalszym ciągu wymaga usprawnienia proces ich absorpcji;
- rozszerzenie Unii Europejskiej, zwłaszcza o dwóch sygnatariuszy *Deklaracji barcelońskiej*: Maltę i Cypr. Jednym z projektów, który może przyczynić się do wzmocnienia procesu barcelońskiego jest wspomniana już koncepcja *Wider Europe*, zbieżna z głównymi kierunkami działań prowadzonych w ramach dotychczasowej współpracy śródziemnomorskiej.

² Zob. M. Krzysztofowicz, *Koncepcja „Szersza Europa”*, „Biuletyn” (PISM), nr 66 (170) z 31 października 2003 r.

OGŁOSZENIA

Publikacje Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych
Seria wydawnicza „SPOTKANIA”

Беларусь і Польшча – Polska i Białoruś

Pod redakcją Adam Eberhardta i Uładzimira Ułachowicza
Warszawa 2003, 224 strony
ISBN 918046-8-2

ЗМЕСТ (SPIS TREŚCI – część II w języku białoruskim)

Славамір Дембскі

Польшка-беларускія адносіны: стан і перспектывы (С. 111)

Уладзімір Снапкоўскі

Беларуска-польскія адносіны (1990–2003 гг.) (С. 117)

Мацей Кшыштафовіч

Уплыў пашырэння Еўрапейскага саюза на польска-беларускія адносіны (С. 127)

Уладзімір Астапенка

Пашырэнне Еўрапейскага саюза: наступствы для адносін паміж Беларуссю і Польшчай 135

Адам Эберхардт

Беларуска-расійская інтэграцыя і адносіны Беларусі з Еўрапейскім саюзам (С. 145)

Аляксандр Ціхаміраў

Беларуска-расійская інтэграцыя: яе ўплыў на развіццё адносін Беларусі і Еўрапейскага саюза (С. 153)

Беата Гурка-Вінтэр

Эвалюцыя НАТА і польска-беларускія адносіны (С. 163)

Анатоль Разанаў

Эвалюцыя НАТА: погляд з Мінска (С. 173)

Эрнэст Вычышкевіч

Роля Польшчы ў развіцці адносін паміж Еўрапейскім саюзам, Беларуссю і іншымі краінамі СНД (С. 181)

Уладзімір Улаховіч

Польшча і «Усходняе вымярэнне» знешняй палітыкі Еўрапейскага саюза (С. 189)

Андрыяна Жэляза

Польшка-беларускае памежжа і знешняя палітыка (С. 201)

Міхаіл Масюкоў

Беларускія еўрарэгіёны як інструмент супрацоўніцтва ў кантэксце пашырэння Еўрапейскага саюза (С. 209)

*Sprzedaż w Instytucie
oraz w wybranych księgarniach (www.pism.pl/ksiazki-ksiegarnie.html)*